

DIN ISTORICUL TEORIEI VALENȚEI ÎN LINGVISTICĂ

Elena VARZARI,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *In linguistics, valency can be defined as the number and type of combinations that the syntactic elements of a sentence can form with one other., i.e. the capability of the verb to take a definite amount and type of arguments/noun phrase positions. It seems that in specialized literature there is no unanimity regarding the issue when and by whom the term valence was used in linguistics first. In this order of ideas, we set the purpose of researching the given problem and to clarify to whom the priority of introducing the concept of valence into linguistics belongs.*

Cuvinte cheie: *valență, combinații de cuvinte, potențialul combinatoriu, model.*

Valența este o teorie folosită în știința lingvistică pentru a descrie capacitatea cuvintelor (în special a verbului) de a se combina cu alte cuvinte la nivel sintactic, fiind, de fapt, însușirea verbului „de a deschide anumite poziții libere ocupate de determinanții ceruți de verb”. Prin urmare, fiecare

cuvânt are capacitatea de a forma aceste combinații de cuvinte, care diferă în dependență de partea de vorbire (verb, substantiv, adjectiv). Ocupându-ne de problema valenței, am observat că nu există o unanimitate în lucrările lingviștilor în ceea ce privește informația ce ține de istoricul apariției termenului *valență* în lingvistică. În această ordine de idei, ne-am propus să cercetăm problema dată și de a clarifica cui îi aparține întâietatea introducerii conceptului de *valență* în lingvistică.

Este indiscutabil că cercetarea proprietăților combinatorii ale unităților lingvistice inevitabil duce la teoria valenței (Bondțio 1977: 109). Categoria valenței lingvistice a fost studiată din diverse perspective de un șir de savanți, așa ca L. Tesnière, H. Brinkmann, G. Helbig, H. Happ, K. Sommerfeldt & H. Schreiber, I. Erben, W. Schenkel, R. Růžicka, S.D. Kačnelson, Yu.D. Apresyan, V.G. Gak, B.A. Abramova, R.S. Ambarțumyan, V.G. Admoni, Z.U. Blyagoza, S.M. Kibardina, A. E. Kibrik, N.I. Filiceva, R.M. Gaisina, V.S. Hrakovskii, V.B. Kasevici, E.V. Kuznețova, T.A. Kilidirbekova, B.M. Leykina, T.P. Lomtev, I. Mel'cuk, O.I. Moskalskaya, V. P. Nedyalkov, T. I. Nesterova, G.G. Silnițki, E.A. Smirnova, M.D. Stepanova, V.S. Strahov, V.I. Shakhovskiy, S.V. Șustova, L.M. Vasilyeva, A.A. Ufimtsev, V. Guțu Romalo, S. Stati, ș.a.

Se consideră, că teoria valenței, precum și termenul propriu-zis, au fost introduse în uzul lingvistic relativ recent, fiind preluat din domeniul chimiei, unde valența este văzută ca o mărime care indică capacitatea de combinare a elementelor și a radicalilor și care reprezintă numărul atomilor de hidrogen (sau de echivalenți ai acestuia) cu care se poate combina atomul elementului sau radicalul respectiv. În lingvistică, conceptul este utilizat „pentru a sugera că disponibilitățile de combinare a cuvintelor și mecanismele lor de combinare funcționează după un model asemănător celui din chimie. Valența este un concept care caracterizează cuvintele ca unități sintactice, (S.Stati, 1972) indicând pentru fiecare cuvânt capacitatea lui de a stabili relații sintactice” (LȘD 2001: 26). Altfel spus, valența este „capacitatea verbului de a se combina, la nivel sintactic, cu alte elemente; însușirea acestuia de a deschide anumite poziții libere ocupate de determinanții ceruți de verb” (MDTL 2008: 207).

Termenul valență provine de la *valentia* din latină și înseamnă *putere*. Inițial, ea a fost atribuită doar verbului și, fiind strâns legată de semantica verbului, ea reglementează numărul și caracteristicile funcțional-semantice

și gramaticale ale elementelor cerute de verb (MDTL 2008: 207).

Cercetătorii au ajuns la concluzia că există cel puțin trei teorii în ceea ce privește utilizarea termenului *valență*: (1) pentru a transmite proprietățile potențiale combinatorii ale unei unități în planul limbii; (2) pentru a numi capacitatea combinatorică actualizată a unității lingvistice, în așa mod transferând-o în sfera vorbirii; (3) pentru a denumi posibilitățile combinatorii ale unităților lingvistice atât ale limbii, cât și al limbajului (Tesnière 1959: 54). Pe bună dreptate trebuie să recunoaștem că această idee nu este nouă, fiind prezentă sub diverse forme într-un șir de lucrări științifice: într-o manieră formală la Ajdukiewicz (1935); la Bühler (1934) în forma teoriei sale de conotații, conform căreia utilizarea unui cuvânt în propoziție deschide alături de sine goluri (Leerstellen) pentru alte cuvinte care aparțin anumitor clase gramaticale și semantice și, după cum afirmă Baum, poate fi urmărită până la gramaticienii medievali (Baum 1976: 30-32).

După părerea noastră, un studiu solid al istoricului apariției termenului *valență* în lingvistică îi aparține savantului polonez Adam Przepiórkowski 2018, care, în lucrarea sa *The Origin of the Valency Metaphor in Linguistics*, prezintă în ordine cronologică un șir de lucrări, în care termenul vizat se întâlnește în formă scrisă. Autorul enumeră un șir de lucrări academice (Fischer 1997, p.40; Póngo 2003, p. 11; Luraghi&Parodi 2008, p.198; Crystal 2008; Hellan et al. 2017, p.1, etc.), în care se afirmă că noțiunea de *valență*, utilizată pentru a descrie potențialul combinatoriu al cuvintelor, a fost introdus pentru prima dată de savantul francez Lucien Tesnière. Deși Tesnière, pe bună dreptate, este considerat ‘tatăl teoriei valențiale’, datorită aportului său la studierea temei și a impactului pe care l-a avut asupra studiilor ulterioare, totuși nu lui îi aparține întâietatea.

Przepiórkowski menționează că, în cel puțin trei lucrări, care aparțin altor școli lingvistice, metafora *valenței* (metaphor of valency) a fost utilizată mai devreme decât la Tesnière, în 1959, când *Éléments de Syntaxe Structurale* a fost publicată.

Cea mai cunoscută sursă este lucrarea *A Course in Modern Linguistics*, scrisă în 1958 de structuralistul american Charles F. Hockett, în care este utilizat termenul *valență*, deși contextul în care este folosit acest termen demonstrează că el nu-l percepe ca o noțiune pur sintactică de suprafață, și neagă o înțelegere pur semantică a *valenței*, relevând-ul

domeniului „gramaticii profunde” (deep grammar) (Hockett 1958: 248–254). Przepiórkowski concluzionează că Hockett folosește termenul valență cu semnificația de *valență activă*, menționând astfel morfemele care sunt în cautare de conexiuni în context (Przepiórkowski 2018:154).

O altă lucrare este monografia *Structurele Syntaxis* care îi aparține savantului olandez Albert Willem de Groot (1949), în care termenul valență (fuller syntactische valentie) este frecvent utilizat. Ținem să evidențiem faptul că Ágel propune o analiză foarte minuțioasă a monografiei sus-numite și, aducând argumente convingătoare, afirmă că în lucrarea lui de Groot termenul valență are o semnificație mult mai amplă decât la Tesnière, fiind folosit pentru descrierea a tot felul de relații sintactice, nu numai între cuvinte, ci și între construcții mai mari (Ágel 2000:30).

O altă lucrare de referință este *О грамматической категории*, scrisă în 1948 de vestitul cercetător sovietic rus Solomon Davidovici Kațnelson. Distinsul savant folosește termenul *синтаксическая валентность*, i.e. *valență sintactică* pentru descrierea potențialul combinatoric al cuvintelor dintr-o propoziție. Kațnelson afirmă: «Полновесное вещественное слово в каждом языке не есть слово вообще, а слово с конкретными синтаксическими потенциями, позволяющими употребить его лишь строго определённым образом, предуказанным уровнем развития грамматических отношений в языке. Это свойство слова определённым образом реализоваться в предложении и вступать в определённые комбинации с другими словами можно было бы назвать его синтаксической валентностью» (Kațnelson 1948:132).⁹

După cum putem observa, lucrările trecute în revistă au fost publicate într-o perioadă de 11 ani. Întrebarea care l-a frământat pe Przepiórkowski este cum de a fost posibil ca patru savanți din diferite țări, reprezentanți ai diferitor școli lingvistice, să fi ajuns, independent unul de altul, la aceeași idee. Ipoteza lui este că aceste descoperiri nu au fost deloc independente, ci

⁹ Un cuvânt noțional complet, în fiecare limbă, nu este doar un cuvânt, ci un cuvânt cu potențiale sintactice concrete, care permit să fie utilizat doar într-un mod strict, preconcept de nivelul de dezvoltare a relațiilor gramaticale lingviale. Această proprietate a cuvântului poate fi realizată într-un anumit mod în propoziție și să formeze anumite combinații cu alte cuvinte, poate fi numită valență sintactică.

savanții s-ar fi inspirat din lucrarea filosofului și logicianului american Charles Sanders Peirce *The Logic of Relatives* (1897). În viziunea lui Peirce *relatives* înseamnă *cuvinte*. El afirmă: „Every relative has a definite number of blanks, or loose ends...” (p.170), adică fiecare cuvânt are un număr definit de locuri goale, sau terminații libere. Przepiórkowski vine cu ipoteza că datorită faptului că la timpul său lucrările lui Charles Sanders Peirce nu au fost popularizate, ele nu au ajuns în viziunea altor savanți, ci doar după ce Roman Jakobson a început să se intereseze de lucrările lui Peirce și le-a făcut cunoscute lumii lingvistice.

În concluzie menționăm că ordinea cronologică a utilizării termenului valență arată în felul următor: Tesnière în 1959, Hockett în 1958, de Groot în 1949, Kačnelson în 1948 și Pierce în 1897. Dar nici această ordine cronologică nu poate fi considerată definitivă, deoarece este posibilă apariția altor surse inedite.

Bibliografie:

- Ágel, V., Eichinger, L., Eroms, H.-W., Hellwig, P., Heringer, H.-J., & Lobin, H. (Eds.). *Dependenz und Valenz: Ein Internationales Handbuch Der Zeitgenössischen Forschung*, Berlin: De Gruyter, 2003, URL: <https://doi.org/10.1515/9783110141900.1>
- Ágel, V., *Valenztheorie*, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2000
- Ajdukiewicz, K., *Die syntaktische Konnexität. Studia Philosophica*, 1, 1–27, 1935
- Bărbuță, Ion, Constantinoviici, Elena, Hanganu, Aurelia, Ungureanu, Elena, *Mic dicționar de termeni lingvistici*, Chișinău, 2008
- Baum, R., *Dependenzgrammatik: Tesnières Modell der Sprachbeschreibung in wissenschaftsgeschichtlicher und kritischer Sicht*, Tübingen: Niemeyer, 1976
- Bühler, Karl, *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*, Jena: Verlag von Gustav Fischer, 1934
- Crystal, David, *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Oxford: Blackwell, 6th edition, 2008. URL: <https://doi.org/10.1002/9781444302776>
- Fischer, K., *German-English Verb Valency: A Contrastive Analysis*, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997
- de Groot, A.W., *Structurele Syntaxis*, Den Haag: Servire, 1949
- Hellan, L., Malchukov, A., & Cennamo, M., *Issues in contrastive valency studies*. In L. Hellan, A. Malchukov, & M. Cennamo (Eds.), *Contrastive Studies in Verbal Valency*, Amsterdam: John Benjamins, 2017, URL: <https://doi.org/10.1075/la.237.01hel>

- Hockett, C.F., *A Course in Modern Linguistics*, New York: Macmillan, 1958
- Lexic științific interdisciplinar/ coord.: prof. Dr. Angela Bidu-Vrânceanu*, București: editura Universității din București, 2001
- Luraghi, S., Parodi, C., *Key Terms in Syntax and Syntactic Theory*, Bloomsbury Academic, 2008
- Peirce, C., *The logic of relatives*, *The Monist* VII(2), 161–217, 1897, URL: <https://doi.org/10.5840/monist18977231>
- Pongó, S., *Die Wertigkeitsmetapher*. In V. Ágel et al.(2003), pp. 7–14, 2003
- Przepiórkowski, Adam, *The Origin of the Valency Metaphor in Linguistics*, // *Linguisticae Investigationes* 41:1 pp.152–159. John Benjamins Publishing Company, 2018)
- Бондцио В.В. *Теория валентности и обучение языку* // ИЯШ, №5, 1977.
- Кацнельсон, С.Д., *О грамматической категории*, Вестник Ленинградского Государственного Университета, 2, 114–134, 1948
- Теньер, Л., *Основы структурного синтаксиса* / Л. Теньер // Вступ. ст. и общ. ред. В.Г. Гака. - М.: Прогресс, 1988